

kupti- Kelimesi Üzerine Bir İnceleme

Leyla Murat

Ankara

Hitit kaynaklarında Hititçe, Hurrice ve Hititçe-Hurrice çift dilli ritüel metinlerde *kupti*-kelimesi geçmektedir. Anlamı ve işlevi tam olarak bilinmeyen *kupti* kelimesi için çeşitli yorumlar yapılmaktadır. Luvi ya da hurri kökenli olduğu düşünülen *kupti* kelimesi için yapılan yorumlar şöyle özetlenebilir.

Friedrich, “taş deposu ??”¹, Sommer, “üzerine birşeyler koyulabilen, geniş yüzeyi olan bir nesne”², Laroche, “temel çivisi”³, Lebrun⁴ ve Tischler⁵, “tapınak (kutsal yer) girişinde kullanılan ve anlamı bilinmeyen bir nesne”, Puhvel, “(toprağa/toprakta?) çakıldığı ifade edilen, tanrılar için özel olan kültürel nitelikli bir nesne”⁶ anlamlarını önermektedirler. Haas, Wäfler ile yaptığı bir çalışmada *kupti*’yi bir müzik aleti (muhtemelen gong) olarak yorumlamaktadır⁷. Ancak Güterbock, Haas ve Wäfler’in düşüncesine katılmayarak *kupti*’nin kesinlikle bir müzik aleti olmadığını, bir kazık / odun, zemin üzerinde hareket ettirilebilen bir mangal ya da Nuzi metinlerine göre “tahta çivi” olabileceğini belirtmektedir⁸. Haas, daha sonraki bir çalışmasında ise ilk görüşünden farklı olarak *kupti*’yi “ bir ritüel nesne ” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Ünal, *kupti* için bir müzik aleti yorumunu yapmaktadır.

Akadca sözlüklerde *kupti* kelimesi MAḪASU⁹ fiili ile birlikte görülmektedir. “KUPTI MAḪASU”¹⁰ ifadesi de “tuğla yığını yapmak”¹¹ şeklinde tercüme edilmektedir¹².

Boğazköy metinlerinde *kupti* kelimesinin geçtiği bazı metin yerleri incelendiğinde; itkalzi metinlerinde (Chs I/1 Nr. 9 Vs. 11-30)¹³ *kupti* kelimesi ile ilgili satırlarda şu ifadeler yer almaktadır.

- 11 nu IŠ-TU ŠA DİŠKUR ku-i-e-eš GUNNI^{MEŠ} ḫar-pa-a-an-te-eš
12 nu ḫa-an-te-ez-zi-in ku-up-ti-in A-NA DİŠKUR wa-al-ḫa-an-zi
13 me-na-aḫ-ḫa-an-da-ma-kán IŠ-TU ŠA DḪé-pát ḫa-an-te-iz-zi-in

¹ J. Friedrich, *Hethitisches Wörterbuch*. Heidelberg 1952, s. 117: Grundsteindepot.

² F. Sommer, “Aus Hans Ehelolf’s Nachlass”, *ZA NF* 12/46 (1940), s. 24-28.

³ E. Laroche, “La Bibliothèque de Hattuša”, *ArOr* 17/2 (1949), s. 17, d.n. 29.

⁴ R. Lebrun, “Les rituels d’Ammihatna, Tulbi et Mati contre une impureté = CTH 472”, *Hethitica* 3 (1979), s. 157.

⁵ J. Tischler, *Hethitisches etymologisches Glossar*. Innsbruck 1983, s. 642 vd. J. Puhvel, *Hittite Etimological Dictionary*, Vol. 4. Words beginning with K. Berlin - New York 1997, s. 259.

⁷ V. Haas - M. Wäfler, “Yazılıkaya und der grosse Tempel”, *Oriens Antiquus* 13 (1974), s. 218.

⁸ H.G. Güterbock, “Yazılıkaya: Apropos a new interpretation”, *JNES* 34 (1975), s. 276.

⁹ CAD, M (1977), s. 71 vd.

¹⁰ CAD, K (1971), s. 555; CAD, M (1977), s. 71 vd.

¹¹ CAD, M (1977) s. 71, 78 : to make a brick pile

¹² Güterbock, *JNES* 34 (1975), s. 276.

¹³ Trans. ve terc. bk. V. Haas, *Die Serien itkahi und itkalzi des AZU-Priester Rituale für Tašmišarri und Taduhepa sowie weitere Texte mit Bezug auf Tašmišarri*. (ChS I/1). Neukirchen-Vluyn 1984, s. 85-87.

- 14 **ku-up-ti-in** A-NA ^DHé-pát ^DUTU ^{URU}A-ri-in-na-ya KI.MIN
-
- 15 1 **ku-up-ti-in-ma** A-NA ^DŠu-wa-li-ya-ti wa-al-ḥa-an-zi
 16 me-na-aḥ-ḥa-an-da-ma-kán A-NA ^DNa-bar-bi wa-al-ḥa-an-zi
 17 A-NA ^DKum-mar-bi 1 **ku-up-ti-in** KI.MIN me-na-aḥ-ḥa-an-da-ma-kán
 18 A-NA ^DŠa-a-lu-uš ^DBi-ti-in-ḥi 1 **ku-up-ti-in** KI.MIN
-
- 19 A-NA ^DÉ.A 1 **ku-up-ti-in** wa-al-ḥa-an-zi me-na-aḥ-ḥa-an-da-ma-kán
 20 A-NA ^DIŠTAR ^DDam-ki-na 1 **ku-up-ti-in** KI.MIN A-NA ^DXXX
 21 1 **ku-up-ti-in** wa-al-ḥa-an-zi me-na-aḥ-ḥa-an-da-ma-kán
 22 A-NA ^DUm-pu ^DNi-ig-gal 1 **ku-up-ti-in** wa-al-ḥa-an-zi
 23 A-NA ^DUTU ^{URU}A-ri-in-na 1 **ku-up-ti-in** wa-al-ḥa-an-zi
 24 me-na-aḥ-ḥa-an-da-ma-kán A-NA ^DA-i-u-^Di-kal-ti
 25 1 **ku-up-ti-in** wa-al-ḥa-an-zi
-
- 26 A-NA DINGIR^{MES} LÚ^{MES} 1 **ku-up-ti-in** KI.MIN me-na-aḥ-ḥa-an-da-ma-kán
 27 A-NA DINGIR^{MES} MUNUS^{MES} 1 **ku-up-ti-in** wa-al-ḥa-an-zi
-
- 28 na-aš-ta ma-aḥ-ḥa-an **ku-up-ti-uš** w[a-a]l-[ḥi]-iš-[ki-u-wa-an-zi zi-in-na-an-zi]
 29 nu EGIR-an-da A-NA DINGIR^{MES} LÚ^{MES} na-[ak-ku-uš]-š[i-ḥi-ti-in]
 30 1 MAŠ.GAL tar-na-an-zi A-NA DINGIR^{MES} MUNUS^{MES}-ma [1 MAŠ] tar-na-an-zi
-
- 11 Tešup için ayrılmış olan ocakların tarafında
 12 ilk *kupti*'yi Fırtına tanrısı için *walḥ-* yaparlar,
 13-14 karşı tarafta ise ilk *kupti* tanrıça Hepat ve de Arinna'nın güneş tanrıçası için aynı şekilde (*walḥ-* yaparlar).
 15 1 *kupti*'yi tanrı Suwaliiati için *walḥ-* yaparlar,
 16 karşı tarafta ise Nabarbi için *walḥ-* yaparlar.
 17-18 1 *kupti*'yi Kumarbi için *walḥ-* yaparlar, karşı tarafta ise Šalu, Bitinhi için 1 *kupti*'yi aynı şekilde (*walḥ-* yaparlar).
-
- 19 Ea için 1 *kupti*'yi *walḥ-* yaparlar, karşı tarafta ise
 20 *kupti*'yi Šauska-Damkina için aynı şekilde (*walḥ-* yaparlar). Kuşuḥ için
 21 *kupti*'yi *walḥ-* yaparlar, karşı tarafta ise
 22 Umpu-Nikkal için 1 *kupti*'yi *walḥ-* yaparlar.
 23 Arinna'nın güneş tanrıçası için 1 *kupti*'yi *walḥ-* yaparlar,
 24-25 karşı tarafta ise 1 *kupti*'yi Aiu-İkalti için *walḥ-* yaparlar.
-
- 26 erkek tanrılar için 1 *kupti*'yi aynı şekilde (*walḥ-* yaparlar), karşı tarafta ise
 27 kadın tanrılar için 1 *kupti*'yi *walḥ-* yaparlar.
-

- 28 Ve *kupti*'leri *walḥ*- yapmayı [bitirdikten sonra]
 29 erkek tanrılar için 1 tekeyi nak[*kušši* olarak] serbest bırakırlar.
 30 kadın tanrılar için ise [1 keçiyi] (*nakkušši* olarak) serbest bırakırlar.

Bu metinde *kupti*'nin GUNNI “ocak” ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu ilişki, Teşup'a ait olan ocakların tarafından baş tanrı Teşup için, Hepat'a ait ocakların tarafından baş tanrıça Hepat ve daha sonra ise diğer tanrı ve tanrıçalar için¹⁴ *kupti*'nin *walḥ*-¹⁵ yapılması şeklinde olmaktadır. Ayrıca “*kuptileri walḥ*- yapma” işleminin sona ermesi *zinna*-“ bitirmek, son vermek”¹⁶ fiili ile belirtilmektedir.

Manuzziia şehriden Muwalanni 'nin ritüelinde (KBo XI 2 (CTH 703))¹⁷ *kupti* ile ilgili şu ifadeler geçmektedir;

- 8 *na-aš-ta* LÚ HAL 1 UDU *ku-en-zi*
 9 *nu-kán* UZU İ.UDU *ar-ha da-a-i nu-za* LUGAL-uš
 10 SISKUR *ha-la-le-en-zi i-ia-az-zi*
 11 GADA *ma-an-zi-ti-ya-za* I GUNNI *ku-up-ta-aš* A-NA DINGIR^{MEŠ} A-BI
 12 I GUNNI *ku-up-ta-aš* A-NA DINGIR^{MEŠ} LÚ^{MEŠ} *tu-li-ya-aš*
 13 I GUNNI *ku-up-ta-aš* A-NA DU *it-kal-z[i-ya-aš*]
 14 Ü A-NA DINGIR^{MEŠ} LÚ^{MEŠ} *it-k[al-zi-ya-aš*]
- 8 Ve sonra büyücü 1 koyunu öldürür
 9 ve koyunun yağını tamamen alır. Ve kral
 10 halalenzî kurbanını hazırlar.
 11 manzitiia bezi ile 1 *kupti* koru baba tanrılara,
 12 1 *kupti* koru meclisin erkek tanrılarına,
 13 1 *kupti* koru temizliğin Fırtına tanrısına, []
 14 ve temizliğin erkek tanrılarına, []

Lebrun bu metinde genitiv formda olan *kupti*'yi kendisinden önce geçen GUNNI “ocak”¹⁸ kelimesi ile birlikte “*kupti* koru”¹⁹ şeklinde tercüme etmiştir. Bu ifadeden yine

¹⁴ Metnin devamında da *šuwallya*, *Nabarbi*, *Kumarbi*, *šalu* (^D*pitenḫi*), E.A, *IŠTAR*, *Damkina*, *Umpu*, *Niggal*, UTU, *Arinna* Aiu-İkalti, DINGIR^{MEŠ} LÚ^{MEŠ}, DINGIR^{MEŠ} MUNUS^{MEŠ} tanrıları için *kupti walḥ*- yapılmaktadır; bk. V. Haas, Chs I/1 (1984), s. 85-87.

¹⁵ Friedrich, HW, s. 242-243: “schlagen (auch Musikinstrumente), niederschlagen, angreifen, überfallen, heimsuchen”; HW. Erg. 2. Heidelberg 1961, s. 26: “schlagen”; H. G. Güterbock - H.A. Hoffner, CHD, Š. Chicago 2002, s. 150: “to strike against, attack, or implied loc. of a musical instrument”.

¹⁶ Friedrich, HW, s. 261: “beendigen, erledigen, fertig werden, aufhören”.

¹⁷ Trans. ve terc. için bk. R. Lebrun, “Rituels de Muwalanni, à Manuzziya = CTH 703”, *Hethitica* 13 (1996), s. 40-41, 50-51.

¹⁸ Friedrich, HW, s. 276: “Herd, Feuerstätte”.

kupti'nin ocak/ateş/kor ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

Ammihatna, Tulbi ve Mati'nin Ritüelinde (CTH 472)²⁰ *kupti* kelimesinin geçtiği satırlarda şu ifadeler bulunmaktadır;

Vs. I

51 nu 2 BI-IB-RI^{HLA} DINGIR^{LIM} EGIR-pa I-NA É.DINGIR^{LIM} pé-e-da-an-zi]
 52 na-aš-ša-an iš-ta-na-ni EGIR-pa ti-an[-zi]
 53 nu a-aš-ka-az 2 ku-up-ti-uš wa-al-ḫa-a[n-zi]

54 ŠĀ^{BA} I ku-up-ti-in A-NA DINGIR^{MES}.LÚ^{MES} É ši-nap-ši-i [a-aš]
 55 1 ku-up-ti-in-ma A-NA DINGIR^{MES}.MUNUS^{MES} É ši-nap-ši-ya-
 [a-aš]

51 Tanrının 2 ritonunu tekrar tapınağa getirirler.
 52 ve onları kurban masasına tekrar koyarlar.
 53 Kapı tarafından iki *kupti*'yi walḫ- yaparlar.
 54 Bir *kupti* tapınağın *šinapši* odasının / evinin erkek tanrıları için,
 55 bir *kupti* ise tapınağın *šinapši* odasının / evinin kadın tanrıları için.

Bu metinde de tapınağın *šinapši* odasında / evinde²¹, biri erkek tanrılara diğeri kadın tanrılara olmak üzere 2 *kupti*'nin walḫ- yapılması sözkonusudur.

Bir Kizzuwatna ritüelinde de (KBo XXIV 45 (+)²²) *kupti* kelimesi ile ilgili şu ifadeler geçmektedir;

Rs.

23 [lu]-uk-kat-ta-ma-kán A-NA É.DINGIR^{LIM} an-da-an a-pé-e-da-ni
 DINGIR^{LIM}-ni Û A-NA DINGIR^{MES}-ŠU
 24 [ku]-up-ti-in wa-al-ḫa-an-zi UD.2^{KAM} QA-TI

23 ertesi gün ise, tapınakta o tanrıya ve onun tanrılarına
 24 *kupti*'yi walḫ- yaparlar. İkinci gün bitti.

Burada da tanrılar için *kupti*'nin tapınakta walḫ- yapıldığı görülmektedir.

¹⁹ Lebrun, *Hethitica* 13 (1996), s. 40-41, 50-51: "brasier de *kupta*".

²⁰ Trans. ve terc. için bk. M.-C. Trémouille, "Un objet culturel: le *šeḫelliški*", *SMEA* 38 (1996), s. 87; Lebrun, *Hethitica* 3 (1979), s. 143, 150.

²¹ V. Haas, *Die hurritischen Ritualtermini in hethitischem Kontext*. (Chs 1/9). Roma 1998, s. 5 ve d.n. 22, 267.

²² Trans. ve terc. için bk. Trémouille, *SMEA* 38 (1996), s. 89-90; Haas, Chs 1/9 (1998), s. 87-89.

Kutsal yer karimme'nin, restore edilmesi ile ilgili bir ritüel metinde *kupti*'nin geçtiği satırlar şöyledir;

KUB IX 2 Vs. I

- 1 *UM-MA* ^m*Da-a-ku-u-ya* ^m*Aš-nu-ni-gal-li* *Ù* ^m*Ma-a-ti-ya*
 2 ^{LÚ.MEŠ}*AZU ŠA* ^D*Hé-pát ku-it* ^E*ka-ri-im-me* *EGIR-pa*
 3 *ne-wa-aḥ-ḥi-ir na-aš-ta ku-up-ti-in an-da* *GUL-an-zi*
-
- 4 *A-NA ku-up-ti-ma ki-i wa-al-ḥa-an-zi* *I SILA₄* *I MAŠ.TUR*
 5 *III MUŠEN^{HI.A} GAL XXX NINDA.SIG^{MEŠ} I NINDA^{mu-la-a-ti-iš tar-na-aš}*
 6 *II GA.KIN.AG TUR ŠA^{BA} I GA.KIN.AG* *GUL-za-a-ú-na*
 7 *I GA.KIN.AG par-ši-u-wa-an-zi*
-
- 8 *ši-ma-al-lu tar-na-aš A-NA* *Ì kap-pí MÁŠ.TUR*
 9 ^{GIŠ}*GEŠTIN ḤÁD.DU.A* ^{GIŠ}*PÉŠ te-pu* *I UDU ḥa-ad-da-an-zi*
 10 *na-aš-ta* ^{UZU}*Ì.UDU* ^{UZU}*ŠA-ya da-an-zi* *Ì.GIŠ*
 11 *tar-na-aš* *I DUG NAM-MA-AN-TUM* *GEŠTIN ku-up-ti-iš tuḥ-ḥu-uš-ta*
-

- 1 Dakuya, Ašnunigalli ve Mati şöyle der.
 2-3 Kutsal yer karimme'yi yeniden restore eden Hapat'ın kahinleri *kupti*'yi *walḥ-* yaparlar.
 4 *kupti* için ise şunları *walḥ-* yaparlar; 1 kuzu, 1 oğlak,
 5 3 büyük kuş, 30 ince ekmek, 1 *tarna* ölçüsünde mulati ekmeği ,
 6 2 küçük peynir, içlerinden bir peynir vurmak için
 7 bir peynir parçalamak için (dir).
-
- 8 1 *tarna* ölçüsünde *šimallu*, 1 *kappi* yağ için , oğlak,
 9 biraz kuru üzüm, biraz incir, 1 koyun keserler.
 10 sonra koyun yağı ve adaleyi alırlar. 1 *tarna* ölçüsünde sıvıyağ,
 11 1 *NAMMATUM* kabı şarap, *kupti* tamamlanır.

Görüldüğü gibi, kutsal yer karimme²³ restore edildikten sonra, *kupti*'ler kutsal yer karimme'ye *walḥ-* yapılmaktadırlar. Ancak bu metinde, *kupti walḥ-* yapıldıktan sonra bazı kurban maddeleri de *kupti* için *walḥ-* yapılmaktadır. Bu kurban maddeleri: 1 kuzu, 1 oğlak, 3 büyük kuş, 30 ince ekmek 1 *tarna* ölçüsünde mulati ekmeği, 2 küçük peynir'dir.

Metnin devamında ise bir takım ritüel işlemlerden sonra *kupti tuḥš-* ifadesi geçmektedir. *tuḥš-*²⁴ fiili burada "bitirmek, tamamlamak / sona ermek, bitmek" anlamında

²³ Friedrich, HW, s. 100; Tischler, HEG, s. 507-508.

²⁴ *Tuḥš-* fiili için bk. Friedrich, HW, s. 226-227; H. Kronasser, *Etymologie der Hethitischen Sprache*. Wiesbaden 1966, s. 519 vd.; E. Neu, *Interpretation der hethitischen mediopassiven Verballformen*. (StBoT 5). Wiesbaden 1968, s. 175-177; Tischler, HEG, 3/10, T/D/3, s. 411-414.

olduğundan *kupti*ş *tuhhušta*'yı “*kupti* sona erer / tamamlanır” şeklinde tercüme etmek mümkündür.

Bir katalog metninde²⁵ *kupti* ile ilgili satırlarda şu ifadeler geçmektedir;

- 11 2 TUP-PU ma-a-an E.DINGIR^{LIM} GIBIL ú-e-da-an-[zi
12 an-da wa-al-ḫa-an-zi Ú 1 TUP-PU ma-a-[an
13 **ku-up-ti-in** an-da GUL-aḫ-zi šu-x-[

- 11 tapınağı yeniden inşa ettiklerinde 2 tablet [
12 walḫ- yaparlar ve 1 tablet, eğer [
13 *kupti*'yi walḫ- yaparlar, šu-x-[

Bu metinde bir tapınak yeniden inşa edildikten sonra *kupti* tapınağın içinde walḫ- yapılmaktadır..

Ammihatna Ritüelinde²⁶, *kupti* ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır;

Vs. II 43-44²⁷

- 32 nu^{LÚ} AZU dam-mi-li pé-e-di II-ŠU VII ḫu-up-ru-uš-ḫi-in
33 ḫa-an-da-a-iz-zi EGIR ḫu-up-ru-uš-ḫi-ma II-ŠU
34 VII^{GIŠ} la-aḫ-ḫu-u-ra-an da-a-i

- 35 na-aš-ta A-NA I^{GIŠ} la-aḫ-ḫu-u-ra kat-ta kiš-an ḫa-an-da-a-iz-zi
36 XXII^{DUG} ḫu-pu-wa-a-i nu XVI^{DUG} ḫu-pu-wa-a-i
37 IŠ-TU KAŠ GEŠTIN šu-u-wa-an XVI^{DUG} ḫu-pu-wa-a-i-ma IŠ-TU LA₅
38 Ì^{GIŠ} SE₂₀-ER-DUM^{GIŠ} PÈŠ^{GIŠ} GEŠTIN ḫÁD. DU. A^{GIŠ} SE₂₀-ER-DUM
šu-u-ua-an

- 39 nu XXIV SILA₄ da-a-i na-aš-ta A-NA I NINDA.SIG MUN^{UZU} SA
40 še-er da-a-i A-[N]A I NINDA.SIG-ma-aš-ša-an še-er ga-an-ga-a-ti da-a-i
41 A-NA I NINDA.SIG-ma-aš-ša-an še-er^{GIŠ} IN-BI^{H1.A} šu-uḫ-ḫa-i
42 na-aš-ta Ì^{GIŠ} SE₂₀-ER-DUM A-NA^{DUG} ši-im-ma-al-lu še-er
la-a-ḫu-i

- 43 nu VII MUŠEN.TUR I MAŠ.TUR A-NA **ku-up-ti** da-a-i VII
MUŠEN.TUR I SILA₄
44 A-NA ir-mu-ši da-a-i

²⁵ Trans. ve terc. İçin bk. E. Laroche, *Catalogue des Textes Hittites*. Paris 1971, s. 160-161.

²⁶ L. Murat, *Kizzuwatna'lı Rahip Ammihatna'ya ait bir Ritüel Metin*. Ankara 2002.(Yayımlanmamış Doktora Tezi).

²⁷ Trans. ve terc. İçin bk. Murat, *Kizz. Ammihatna Rit.*, s. 35-38.

- 45 *na-aš-ta ki-i ma-aḥ-ḥa-an A-NA I^{GIŠ}la-aḥ-ḥu-u-ra kat-ta-an*
 46 *ḥa-an-da-a-an A-NA II-ŠU VII^{GIŠ}la-aḥ-ḥu-u-ra-ya-kán*
 47 *kat-ta QA-TAM-MA ḥa-an-da-a-iz-zi*

Vs. II

- 32 Ve büyücü dokunulmamış (temiz) yere 2 takım 7 *ḥuprušhi* kabını
 33 hazırlar. Sonra *ḥuprušhi* kabını 2 takım 7
 34 kurban masasına koyar.

- 35 Sonra 1 kurban masası için beraberinde şöyle hazırlar:
 36 32 *ḥupuwai* kabı: (bunlardan) 16 *ḥupuwai* kabı
 37 bira ve şarap doldurulmuş, 16 *ḥupuwai* kabı ise bal
 38 zeytinyağı, incir, kuru üzüm, zeytin doldurulmuş(tur).

- 39 Ve 24 kuzu koyar. Sonra bir ince ekmek üzerine tuz ve sinir
 40 koyar. 1 ince ekmek üzerine ise gangati'yi koyar.
 41 1 ince ekmek üzerine ise meyveleri döker.
 42 Sonra zeytinyağını *šimmallu* kabının üzerine döker.

- 43 Ve 7 küçük kuş, 1 keçi *kupti*'ye koyar. 7 küçük kuş, 1 kuzu
 44 *irmuši* 'ye koyar.
 45 sonra 1 kurban masası için beraberinde nasıl
 46 hazırlanmış, (aynı kurban maddeleri ile) 2 takım 7 kurban masasını
 47 aşağıya aynı şekilde hazırlar.

Görüldüğü gibi, bu metinde çeşitli kurban maddeleri kurban masası (^{GIŠ}*laḥhura*) üzerine koyulmaktadır. Bu kurban maddeleri arasında *kupti* ve *irmuši* de²⁸ bulunmaktadır. Kurban masasının üzerinde bulunan *kupti*'ye 7 küçük kuş, 1 keçi, *irmuši*'ye de 7 küçük kuş ve 1 kuzu koyulduğu görülmektedir.

Aynı metnin devamında *kupti* ile ilgili satırlar şöyledir;

Vs. II²⁹

- 52 *nu^{LÚ}AZU I MUŠEN.TUR da-[a]-i na-an-kán A-NA^{GIŠ}ŠU.A*
 53 *ḥu-up-ru-uš-ḥi^{GIŠ}la-aḥ-ḥu-u-ri EN SÍSKUR-ya*
 54 *še-er ar-ḥa wa-aḥ-nu-uz-zi*

²⁸ Haas, Chs 1/9 (1998), s. 77-78.

²⁹ Murat, *Kizz. Ammihatna Rit.*, s. 39-40.

55	EN SÍSKUR <i>ha-an-te-iz-zi hu-u-up-ru-uš-ḫi</i>
56	EGIR- <i>an ar-ta-ri</i>

57	<i>nu ha-an-te-ez zi-in hu-up-ru-uš-ḫi-in</i>
58	^D IŠKUR- <i>ni ku-up-ti ši-pa-an-ti</i>

Vs. II

52	büyücü 1 küçük kuşu alır ve onu tahtın,
53	<i>ḫuprišḫi</i> kabının, kurban masasının ve de kurban sahibinin
54	üzerinde çevirir.

55	Ve kurban sahibi ilk <i>ḫuprišḫi</i> kabının
56	arkasında yer alır.

57	ve ilk <i>ḫuprišḫi</i> 'yi
58	Fırtına tanrısı için <i>kupti</i> 'ye sunar.

Birçok Kizzuwatna kökenli arınma ritüellerinde olduğu gibi³⁰, *Ammiḫatna* Ritüelinde de öfkelenmiş tanrıları yatıştırmak ve onları memnun etmek amacıyla 14 adet *ḫuprušḫi* kabı, ilk önce baş tanrı Teşup ve metnin devamında³¹ baş tanrıça Hepat olmak üzere 7'si erkek 7'si kadın tanrılar için *kupti*'ye (*šipanti*) sunulmaktadır.

Görüldüğü gibi, *kupti* Boğazköy metinlerinde, *walḫ-* “vurmak”, *dai-* “koymak, yerleştirmek”, *zinna-* “bitirmek, son vermek, tamamlamak”, *tuhš-* “alıp götürmek, kaldırmak, bitirmek, tamamlamak, sona ermek” fiilleriyle birlikte görülmektedir. Ayrıca bir metinde *kupti* kelimesi *šipant-* “sunmak” fiili ile birlikte geçmektedir. Fakat burada *ḫuprišḫi* kabı *kupti*'ye *šipant-* yapılmaktadır.

Bu metinlerden *kupti*'nin tanrı ve tanrıçalar için *walḫ-* yapıldığı, *šinapši* odasında/evinde, yeniden inşa edilen kutsal yer karimme ve tapınak içerisinde *kuptinin* *walḫ-* yapıldığı, *kuptinin* kendisinin kurban maddesi olarak *walḫ-* yapılmasından başka *kupti*'ye çeşitli kurban maddelerinin koyulduğu (*dai-*), *ḫuprušḫi* kabının tanrı ve tanrıçalar için *kupti*'ye *šipant-* yapıldığı, *kupti*'nin *walḫ-* yapıldıktan sonra, bazı kurban maddelerinin de *kupti* için *walḫ-* yapıldığı, ayrıca ocakla (GUNNI) ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

Ortaköy-Şapinuwa'da ele geçen bir mektupta da *kupti* kelimesi geçmektedir. Bu mektup bize *kupti* ile ilgili yeni bilgiler kazandırmaktadır. Metnin tercümesi şöyledir:

³⁰ V. Haas - G. Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten aus Kizzuwatna*. (AOAT 3). Neukirchen-Vluyn 1974, s. 103-105; Y. Coşkun, *Boğazköy Metinlerinde Geçen Bazı Seçme Kap İsimleri*. Ankara 1979, s. 25-33.

³¹ Murat, *Kizz. Ammiḫatna Rit.*, s. 39-44.

Vs.

7 ^DUTU^{ŠI}-kán ku-it BE-LI-IA ^mWa-šu-un-ni-in
 8 pa-ra-a na-it-ta nu-mu ŠA SÍSKUR
 9 ut-tar ki-iš-ša an ħa-at-ra-a-eš ma-a-an-wa
 10 iš-pa-a-an ^{LÜ}tap-ri-ta-aš-ši-in u-wa-te-ir
 11 nu-wa ki-el-ti-ya ši-pa-an-za-ta nu-wa SIG₅-in
 12 ki-nu-na ka-a ku-up-ti-e-eš a-pí-ya-ya-wa
 13 ku-up-ti-e-eš a-ša-an-du ma-a-an-wa ši-pa-a-an-ma
 14 ^{LÜ}tap-ri-ta-aš-ši-in Ú-UL u-wa-te-ir
 15 nu-wa ki-nu-un ka-a ku-up-ti-e-eš a-pí-ya-ya-wa
 16 ki-nu-un ku-up-ti-uš ši-pa-an-da-an-du-pát

u.Rd.

27 ^{URU}Ĥa-at-tu-ši u-wa-nu-un
 28 nu-mu ki-iš-ša-an me-mi-ir

Rs.

29 iš-pa-a-an-wa ^{LÜ}tap-ri-ta-aš-ši-in
 30 ú-wa-te-ir-pát wa-ar-pa-an-za-ma-wa-ra-aš
 31 Ú-UL e-eš-ta nu-wa-za iš-pa-a-an
 32 wa-ar-ap-ta PA-NI DINGIR^{LIM}-ma-wa-ra-aš
 33 an-da Ú-UL pa-it nu-wa DINGIR^{LAM}
 34 ki-nu-un wa-ar-ap-ta nam-ma-wa
 35 ki-el-ti-ya ši-pa-an-te-ir-pát
 36 ^mMa-an-nu-u-uš-ma ku-up-ti-uš
 37 ħu-u-ma-an ši-pa-an-za-ta ki-el-ti-ya-wa ku-it ši-pa-an-te-ir
 38 ki-nu-na ka-a-ša ^mMa-an-nu-u-uš
 39 ku-up-ti-uš ki-e-da-ni UD-ti Ú-UL-pát
 40 wa-al-aḥ-ta na-aš-ta me-na-aḥ-ḥa-an-da
 41 ŠA ^DUTU^{ŠI} me-mi-an uš-ki-zi

7 Beyim büyük kral Wašunni'yi
 8 gönderdin ve bana kurban
 9 meselesi (hakkında) şöyle yazdın: “Eğer
 10 ^{LÜ}tapritašši'yi gece getirdiler
 11 ve keldi için kurban yaptıysa, iyidir.
 12 Şimdi bu kupti'ler oranın da
 13 kupti'leri olsunlar! Eğer gece
 14 ^{LÜ}tapritašši'yi getirmediyse,
 15 şimdi bu kupti'ler oranın(dır)/oraya ait(tir).

- 16 Şimdi (oranın/oraya ait olan) bu *kupti*'leri sunsunlar!"
-
- 27 Hattuša'ya geldim.
28 ve bana şöyle dediler:
-
- 29 "LÚ¹*tapritašši*'yi gece
30-31 getirdiler. Ve o yıkanmamıştı. Ve gece
32 yıkandı. Tanrının huzuruna ise o
33 öyle gitmedi ve (o) tanrıyı
34 şimdi yıkadı. Sonra
35 keldi için kurban yaptılar.
36-37 "Mannu keldi için sunulan *kupti*'lerin hepsini sundu".
-
- 38 Şimdi bak! "Mannu
39 *kupti*'leri bu gün
40 *walḫ* yapmadı. Sonra
41 büyük kralın karşısında mesele görüşülecek.
-

Kraliçe tarafından büyük krala gönderilen bu mektuptan, *kupti* sunumunun, özellikle *keldi* "sağlık, sıhhat, rahatlık"³² için yapıldığı anlaşılmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, kraliçenin büyük krala gönderdiği bir mektubun konusunun keldi ayini ve *kupti* sunumu olması ve mektupta geçen "bana kurban meselesi hakkında şöyle yazdın" şeklindeki ifade ile kral ve kraliçe arasında bir yazışmanın yapılması, keldi ayininin ve *kupti* sunumunun ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Hatta bu metne göre keldi ayinini ve *kupti* sunumunu yapmakla görevli olan LÚ¹*tapritašši* nin³³ gelmemesi durumunda bile bu sunumun yapılmasının istenmesi, keldi ayininin ve ayindeki *kupti* sunumunun önemini vurgulayan diğer bir göstergedir.

İmp. 3.Plural formda olan şipandu "sunsunlar" ifadesi, *kupti*leri sunma işlemi yapan görevlinin sadece LÚ¹*tapritašši* olmadığını, bu sunma işleminden sorumlu başka görevlilerin de bulunduğunu göstermektedir. Büyük olasılıkla, keldi kurbanı için *kupti*lerin sunulmasında baş sorumlu LÚ¹*tapritašši* idi.

Mektubun devamında, kraliçe Hattuša'ya geldiğinde, kraliçeye LÚ¹*tapritašši*'nin gece getirildiği, onun yıkanmamış olduğu, tanrının huzuruna çıkmadan önce bedensel ve dinsel

³² J. Friedrich, HW Erg.1. Heidelberg 1957, s. 10; Tischler, HEG, s. 551; Haas, ChS I/9 (1998), s. 2 vd., 227-228.

³³ Tischler, HEG, Teil 3, Lief. 8, T, D/1, s. 132-134'de; Luwice menşeli bir kök olan *taprit*-kelimesinin Hititçeye *taprita*- şeklinde geçtiğini, bir görevliyi tanımlamak için kullanılan LÚ/MUNUS *tapritašši* teriminin, *taprita*- köküne temelde sıfat kökenli bir yapım eki olan *ašši*- takısının eklenmesinden oluşan bir form olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, GİS *tapri*-*taprit*- kelimesi için "Üzerinde oturlan bir mobilya; koltuk, sandelye?", LÚ/MUNUS *tapri* kelimesi için de "Sandelye adamı?" anlamlarının verildiğini belirtmektedir.

olarak temizlenmek amacıyla, önce kendisinin yıkandığı sonra da tanrıyı yıkadığı belirtilmektedir. Bilindiği gibi, Hitit dini ayinlerinde kültüsel temizliğe çok özen gösterilmektedir³⁴. Metinde keldi ayinini ve bu ayin için *kupti* sunumunu yapacak kişilerin temiz olmasının özellikle vurgulanması, *kupti* sunumuna verilen önemin diğer bir kanıtıdır.

Metnin daha sonraki satırlarında *kupti*yi sunmakla görevli olan ^{LÜ}*tapritašši*'den başka, bu işi yapmakla görevli unvanı belirtilmeyen ^m*Mannu*³⁵ isimli bir şahıstan bahsedilmektedir. Kraliçe bu kişinin “keldi için sunulan *kupti*lerin tümünü sundu”ğunun kendisine bildirildiğini belirtmektedir. Ancak, kraliçe büyük krala bu *kupti* sunumunun kendisine bildirildiği gibi olmadığını, yani Mannu'nun *kupti*leri *walḫ-* yapmadığını ve bu konunun büyük kralın huzurunda görüşüleceğini ifade etmektedir.

Fakat *kupti*lerin *walḫ-* yapılmasının ihmali durumunda ise ^m*Mannu*'nun büyük kralın huzuruna çıkarılmasının sözkonusu olması da *kupti*'nin *walḫ-* yapılmasının ne denli önemli olduğunu gösteren diğer bir kanıttır.

Önemli bir kurban maddesi olan *kupti*, bu mektupta *walḫ-* ve ilk kez *šipant-* fiili ile birlikte geçmektedir. Yani, ilk defa burada bizzat *kupti*'nin sunulduğu (*šipant-*) görülmektedir. Mektupta geçen “^m*Mannu keldi için sunulan kupti*lerin hepsini *šipant-* yaptı (*sundu*)” ve “^m*Mannu kupti*leri o gün *walḫ-* yapmadı (*sunmadı*)” şeklinde ifadelerinden, *šipant-* ve *walḫ-* fiillerinin *kupti*'yi sunma şekli olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda, *šipandu* “sunsunlar” ifadesinden *walḫandu* “*walḫ* yapsınlar”/“*walḫ* yaparak sunsunlar” anlamının vurgulanmak istendiği, yani *walḫ-* fiilinin “(*walḫ-* yaparak) sunmak” anlamına geldiği düşüncesindeyiz.

³⁴ A. Süel, *Hitit Kaynaklarında Tapınak Görevlileri İle İlgili Bir Direktif Metni*. 1985, s. 171-173.

³⁵ Krş. E. Laroche, *Les Noms des Hittites*. Paris 1966, s.113.